

رابطه عملکرد خانواده با پرخاشگری دانشجویان دانشگاه فرهنگیان بیرجند

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۷/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۰/۱۹

علی زارع مقدم^۱

سمیه محمدی مقدم^۲

چکیده

پرخاشگری از جمله موانع اصلی برقراری ارتباط سالم، مؤثر و هم‌چنین سازگاری با سایر اعضای جامعه است. سازگاری یکی از مؤلفه‌های مورد نیاز زندگی اجتماعی است. خانواده به‌عنوان اولین اجتماعی که فرزندان در آن به یادگیری می‌پردازند، مهم و قابل تأمل است. از این‌رو، این پژوهش با هدف شناخت رابطه بین عملکرد خانواده با پرخاشگری دانشجویان انجام شد. مطالعه حاضر از نوع مطالعات همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه فرهنگیان بیرجند (پردیس امام سجاد "ع") در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ (۲۳۵ نفر) بود. تعداد ۱۴۶ نفر بر اساس فرمول کوکران به‌عنوان نمونه با روش تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامه عملکرد خانواده اپشتاین، بالدوین و بیشاب (۱۹۸۳) و پرسشنامه پرخاشگری نوآکو (۱۹۸۶) بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شد. نتایج همبستگی نشان داد که بین زیرمقیاس‌های ارتباط، آمیزش عاطفی، ایفای نقش، عملکرد کلی، حل مشکل، همراهی عاطفی و کنترل رفتار با پرخاشگری رابطه منفی و معنادار وجود دارد ($p < 0/01$). نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی پرخاشگری از طریق زیرمقیاس‌های عملکرد خانواده نشان داد که تنها زیرمقیاس عملکرد کلی ($-0/461$)، به شکل معنی‌داری متغیر پرخاشگری را پیش‌بینی کرد. بر اساس آنچه در یافته‌ها نشان داده شد، بین عملکرد خانواده و پرخاشگری رابطه

---

۱. مربی گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، مرکز نهبندان، نویسنده مسؤول

ali_zare@alumni.ut.ac.ir

۲. دانش‌آموخته علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان (پردیس امام سجاد "ع") بیرجند

smohammadimoghadam98@gmail.com

منفی و معنادار وجود دارد. بدین صورت که هر چه خانواده‌ها عملکرد بهتری داشته باشند، فرزندان آنها پرخاشگری کمتری خواهند داشت. بنابراین خانواده‌ها نقش مؤثری در آینده فرزندان خود ایفا می‌کنند و می‌توانند با عملکرد صحیح در راستای کاهش پرخاشگری فرزندان خود مؤثر باشند.

واژگان کلیدی: عملکرد خانواده، پرخاشگری، دانشجویان

مقدمه

رفتارهای پرخاشگرانه یکی از مشکلات اجتماعی مهم و اساسی در هر جامعه است که به دلیل اهمیت آن به خصوص در دوران کودکی و نوجوانی توجه ویژه‌ای به آن می‌شود. برای پرخاشگری نمی‌توان یک تعریف مشخص و روشن ارائه کرد، زیرا تعریف پرخاشگری تحت تأثیر فرهنگ، تجربه و اعتقادات جوامع مختلف متفاوت است (ایزدی طامه و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۸۶). پرخاشگری یکی از واکنش‌های هیجانی و طبیعی هر فرد در برابر ناکامی و موقعیت‌های ناخوشایند است. کودکان خیلی زود درمی‌یابند که از طریق ابزار خشم می‌توانند به خواسته‌های خود برسند. دامنه خشم می‌تواند از اهانت لفظی تا خشونت فیزیکی متغیر باشد (برزگر بفرویی، ۱۳۹۴: ۲۲). رفتار پرخاشگرانه به‌عنوان اقدامی نسبت به فرد یا شیء خاص با هدف صدمه یا ترساندن دیگران است. در واقع، پرخاشگری تمایل به آسیب جسمی یا عاطفی به دیگران است که شامل پرخاشگری فیزیکی از طریق رفتارهایی مانند شکستن اموال دیگران، هدف قرار دادن دیگران، هل دادن، پرتاب اشیاء یا صدمه زدن به حیوانات و همچنین پرخاشگری کلامی از طریق رفتارهایی مانند استدلال، انتقاد، تهدید، توهین و یا سرزنش دیگران بروز می‌کند (Trenas, et al., 2013: 530). از دیدگاه ارونسون (۱۳۸۷: ۲۷۴) پرخاشگری رفتار آگاهانه‌ای است که هدفش اعمال درد و رنج باشد. به عبارت بهتر، عمل آگاهانه‌ای است که با هدف وارد آوردن صدمه و رنج انجام می‌گیرد. این عمل ممکن است بدنی یا کلامی باشد، خواه در نیل به هدف موفق بشود یا نشود، در هر صورت پرخاشگری است. به‌طور کلی رفتار پرخاشگرانه واجد چهار شرط زیر است: الف) فردی که رفتارش توأم با

پرخاشگری است آن رفتار را عمداً انجام می‌دهد، ب) پرخاشگری در روابط بین فردی که حاکی از تعارض یا ناکامی باشد، رخ می‌دهد، پ) شخصی که دارای رفتار پرخاشگرانه است قصدش برتری یافتن به فردی است که مقابل او رفتار پرخاشگرانه داشته است و ت) شخصی که چنین رفتاری از او سر می‌زند یا در جهت جدال تحریک شده یا حد اعلامی شدت، آن مسیر را پیموده است (ایزدی طامه و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۸۷).

نتایج تحقیقات ویلدر و والت (Wilder & Walt, 2002: 481) و دودجی و کویی (Dodge & Coie, 1987: 1146) بیانگر این است که والدینی که وقت بیشتری را صرف سرپرستی فرزندان‌شان می‌کنند، دارای فرزندانی هستند که کمتر به سمت رفتارهای پرخطر و نامناسب متمایل می‌شوند.

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر رفتار و شخصیت فرزندان، فضای عاطفی خانواده است که در صورت توجه کردن به نیازهای روانی و زیستی فرزندان، مشکلات رفتاری کمتر و شخصیت منعطف‌تری در زندگی خواهند داشت و فرزندان بحران‌های رشدی و روانی کمتری را تجربه خواهند کرد (Kiesner & Kerr, 2004: 493؛ نقل در جاودان، ۱۳۹۳: ۱۲۷).

برای پرخاشگری علت‌های زیادی مانند عوامل محیطی (اجتماعی- فرهنگی)، شخصیتی، ژنتیک و عملکرد دستگاه عصبی و هورمونی وجود دارد، اما نخستین و مهم‌ترین علت آن عوامل خانوادگی است (مامی و نادری، ۱۳۹۲: ۸۲). خانواده، نخستین و مناسب‌ترین مکان نقش‌پذیری و کانون اصلی پرورش کودک است و مانند نظام پویایی عمل می‌کند که اعضای آن پی‌درپی با هم در تعامل‌اند و متقابلاً بر همدیگر اثر می‌گذارند. اختلال در عملکرد این نظام، موجب اختلال در رفتار اعضای آن می‌شود به طوری که وجود الگوهای نامناسب در خانواده، روابط نادرست والدین با کودک از نظر مهرورزی و عاطفی، روابط خانوادگی گسسته و ناپایدار و عدم انسجام بین اعضای خانواده، تأثیرات مخربی در روحیه کودک به جا می‌گذارد. کودک در چنین محیطی، بیش از حد تحریک‌پذیر، مضطرب، پریشان و خودسرزنشگر می‌شود و موجبات رشد الگوهای رفتار خصومت‌آمیز و پرخاشگرانه در کودک فراهم می‌گردد (Nazir, et al. 2012؛ نقل در میرزایی کوتنایی

و دیگران، ۱۳۹۴: ۷۴).

برای تبیین این مسأله که عملکرد خانواده تا چه میزان در پرخاشگری جوانان نقش دارد، جامعه آماری پژوهش حاضر از میان دانشجو- معلمان دانشگاه فرهنگیان انتخاب گردید. افرادی که در آینده نزدیک وارد کلاس‌های درس خواهند شد و هر کدام از آنها هر ساله تعداد زیادی دانش‌آموز را تحت تربیت و تعلیم خود قرار خواهند داد. از طرفی دیگر، هر کدام از دانش‌آموزان، معلم خود را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین الگوهای خود قرار می‌دهند و گاهی نقش معلم برای یک دانش‌آموز، از یک الگوی ساده فراتر رفته تا آنجا که تمام رفتارها و خط و مشی زندگی خود را با معلم خود سازگار و هماهنگ می‌کند. این موضوع به‌خصوص در دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی به‌وضوح دیده می‌شود. بنابراین اگر رفتار معلم با هر گونه کژی و ناراستی مثل پرخاشگری همراه باشد، نه تنها در زندگی شخصی خودشان، بلکه بر زندگی دانش‌آموزان زیادی تأثیر خواهد گذاشت. از سوی دیگر، آمارها حاکی از شیوع و گسترش روزافزون پرخاشگری در جوامع انسانی دارد. از این‌رو، جرائم پرخاشگرانه از جمله قتل، تجاوز جنسی، ایراد ضرب‌وجرح و ایداء دیگران، سرقت‌های توأم با پرخاشگری مانند سرقت مسلحانه، زورگیری و کیف‌قاپی از شایع‌ترین موارد پرخاشگری است که مورد توجه محققان قرار گرفته‌اند (ابوالمعالی، ۱۳۸۹: ۱۱). بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و پرخاشگری دانشجویان و هم‌چنین توان پیش‌بینی کنندگی زیرمقیاس‌های عملکرد خانواده در تبیین پرخاشگری آنان انجام شد و برای این منظور فرضیه‌های زیر قابل تدوین گردید:

بین عملکرد خانواده و پرخاشگری دانشجویان رابطه وجود دارد. زیرمقیاس‌های عملکرد خانواده، توان پیش‌بینی پرخاشگری در دانشجویان را دارند.

پیشینه پژوهش

ماسیوا و لیچیوا (Masaeva & Lechieva, 2016: 216) در پژوهشی به مطالعه‌ی تأثیرات روانی^۱ الگوهای خانواده بر حادثه پرخاشگری مرتبط با کودکان پیش‌دبستانی پرداختند. محققان این مطالعه را با استفاده از ابزارهای تحقیقاتی روان‌شناختی مختلف انجام دادند که عبارت است از تجزیه و تحلیل پژوهش روان‌شناختی با تمرکز بر آموزش، مشاهده، مکالمه و آزمون‌ها (به‌عنوان مثال این روش‌های طراحی شده است، نقاشی حیوانی که وجود خارجی ندارد، آزمون دست واگنر^۲، تجزیه و تحلیل ارتباط خانواده ای. ج. ایدمیلر^۳ و یوستیتسکیس^۴؛ روش ریاضی‌وار پردازش داده‌ها). نتایج مطالعه نشان داد که تحصیلات خانواده راه را برای پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی هموار می‌کند که به‌عنوان خصوصیت شخصیتی خود را بروز می‌دهد و توسعه و تقویت می‌شود. این موضوع نیاز واقعی به تشخیص و اصلاح دارد.

ایسکیوسا (Eskisu, 2014: 492) در پژوهشی به تعیین ارتباط میان نگرش زورگویی^۵، عملکرد خانواده و حمایت اجتماعی ادراک شده پرداخت. براساس نتایج مطالعه، بین خرده مقیاس های نگرش به زورگویی و تمام خرده مقیاس های عملکرد خانواده و حمایت اجتماعی ادراک شده ارتباط معنی‌داری وجود دارد. در این ارزیابی مشخص شد دانش‌آموزانی که اظهار به زورگویی کردند، از سطح بالای شخصیت زورگویی، کژرفتاری خانوادگی و سطح پایین اجتناب از زورگویی، پشتیبانی خانواده و معلم برخوردارند. علاوه بر آن، دانش‌آموزانی که اظهار کردند مورد زورگویی واقع شدند، از سطح بالای شخصیت زورگویی، کژرفتاری (به‌جز کنترل رفتار) و سطح پایین پشتیبانی خانواده، معلم و همسالان برخوردارند.

آنگلا و دیگران (Angela, et al., 2016: 145) پژوهشی تحت عنوان بررسی ارتباط طولی میان انسجام خانواده، نظارت والدین و پرخاشگری فیزیکی انجام دادند. نتایج

-
1. Psychological effects
  2. Wagner
  3. E.G. Eidemiller
  4. Yustitskis
  5. Bullying attitude

پژوهش نشان داد که میان عملکرد خانواده و پرخاشگری فیزیکی نوجوانان رابطه منفی و معناداری وجود دارد، اما به این موضوع که آیا این روابط ممکن است از نظر قومیت تفاوت داشته باشند یا نه، کمتر توجه شده است. تنوع قومیتی ممکن است برای هدف قرار دادن برنامه‌های پیش‌گیری برای جوانان و خانواده‌های خاص مهم باشد. مطالعه مورد نظر از داده‌های نمونه پروژه چندبخشی پیش‌گیری از خشونت جوانان در معرض خطر بالا (پرخاشگری افزایش یافته) استفاده کرد. شرکت کنندگان شامل ۱۲۳۲ دانش‌آموز متوسطه در معرض خطر بالا بودند (۶۵٪ مرد، ۷۰٪ آفریقایی-آمریکایی، ۱۵٪ اسپانیایی). نتایج نشان داد که انسجام خانواده بیشتر در جوانان اسپانیایی به‌طور قابل توجهی ارتباط منفی با خشونت فیزیکی دارد و نظارت والدین^۱ تنها برای جوانان آمریکایی-آفریقایی ارتباط منفی با پرخاشگری فیزیکی دارد. یافته‌های پژوهش به اهمیت توسعه‌ی مداخلات خانوادگی حساس از نظر فرهنگی اشاره می‌کند تا از پرخاشگری فیزیکی در مدارس متوسطه، جلوگیری شود.

سیری و سیری (۱۳۹۵: ۳۷) پژوهشی را با هدف تعیین رابطه بین میزان انسجام خانواده و پرخاشگری دانش‌آموزان در شهرستان پاکدشت استان تهران انجام دادند. روش تحقیق در این مطالعه توصیفی از نوع همبستگی است. در مجموع ۴۰۸ دانش‌آموز متوسطه اول و دوم در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ به شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌های تجانس خانواده و پرخاشگری (AGQ) استاندارد شده ساعتچی جمع‌آوری شدند و با استفاده از نرم‌افزار SPSS و ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون آماری در سطح معناداری ($P < 0/05$) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. با توجه به یافته‌های پژوهش بین انسجام خانواده با پرخاشگری دانش‌آموزان، رابطه معناداری وجود دارد. ضریب همبستگی برابر ۰/۲۹۴- است، پس رابطه دومتغیره نسبتاً قوی هست و منفی بودن این مقدار، رابطه معکوس دو متغیر را نشان می‌دهد، یعنی با افزایش یکی، دیگری کم شده و برعکس. این یعنی انسجام خانواده بر پرخاشگری دانش‌آموزان تأثیر دارد و هر چه انسجام خانواده بیشتر باشد،

پر خاشگری فرزندان خانواده کمتر خواهد شد. بنابراین پیشنهاد شد با هماهنگی بین نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط و دادن آگاهی‌های لازم به خانواده‌ها و دانش‌آموزان در انسجام هر چه بیشتر خانواده‌ها، اهتمام ورزیده و با افزایش مهارت‌های زندگی و بهبود سلامت روان مخاطبین، از آسیب‌های اجتماعی پر خاشگری و عوارض ناشی از خشم‌های کنترل نشده، پیشگیری نمود.

گلچین (۱۳۸۱: ۳۶) پژوهشی به‌منظور تعیین میزان تمایل به پر خاشگری نوجوانان و ارتباط آن با عملکرد خانواده انجام داد. در این مطالعه مقطعی ۸۰۰ دانش‌آموز دختر و پسر سال اول تا سوم دبیرستان‌های شهر اصفهان به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. از پرسشنامه‌های عملکرد خانواده مقیاس بلوم^۱ و تمایل به پر خاشگری آزمون شخصیتی آیزنیک ویلسون^۲ استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که تمایل به پر خاشگری در اکثر نوجوانان (۴۰ درصد) در حد متوسط بوده و نتایج آماری ضریب همبستگی اسپیرمن، رابطه معنی‌دار معکوسی را بین عملکرد خانواده و تمایل به پر خاشگری نوجوانان نشان داد ($r = -0/275$ یا $p < 0/001$). هم‌چنین بین تمایل به پر خاشگری در نوجوانان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. یافته‌های این مطالعه نقش خانواده را در کاهش یا افزایش پر خاشگری نوجوانان تأیید می‌کند.

کاهنی، حسن‌آبادی و سعادت‌جو (۱۳۷۹: ۲۲) در مطالعه‌ای موردی- شاهدی به بررسی اضطراب، افسردگی، پر خاشگری و بزهکاری نوجوانان گروه سنی ۱۲-۱۹ سال در خانواده‌های گسسته و پیوسته پرداختند. در این مطالعه از دانش‌آموزان مشغول به تحصیل (۱۲-۱۹ ساله) در مدارس پسرانه و دخترانه شهرستان بیرجند، ۸۰ دانش‌آموز از خانواده‌های گسسته و ۸۰ نفر شاهد که دارای خانواده پیوسته بودند، به‌طور تصادفی انتخاب گردیدند. دو گروه مورد و شاهد از نظر سن و جنس، تحصیلات و شغل پدر و مادر و منطقه محل سکونت، همسان بودند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه و برگه مشاهده بود. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون t-student استفاده گردید. نتایج نشان داد که رفتارهای نابهنجار در نزد نوجوانان دختر و پسر متفاوت است، به‌طوری‌که

---

1. Bloom
2. Eisenck Wilson

میزان افسردگی و اضطراب در دختران خانواده‌های گسسته، بیشتر از پسران و میزان پرخاشگری و بزهکاری در پسران خانواده‌های گسسته، بیشتر از دختران است. نتایج فوق در مطالعات مختلف قبلی نیز مورد تأیید قرار گرفته و نشان دهنده تنش‌زا بودن طلاق، به خصوص در کودکان و نوجوانان است. متفاوت بودن رفتارهای نابهنجار در پسران و دختران، ممکن است به علت تفاوت‌های مزاجی، انعطاف‌پذیری و ساختارهای تطابقی متفاوت افراد باشد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر روش، همبستگی و از نظر هدف، در زمره پژوهش‌های کاربردی است (سعدی‌پور، ۱۳۹۳: ۶۶). جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه فرهنگیان بیرجند (پردیس امام سجاد "ع") در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ (۲۳۵ نفر) بود. تعداد ۱۴۶ نفر بر اساس فرمول کوکران به‌عنوان نمونه با روش تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. با توجه به این که امکان دسترسی کامل به همه افراد وجود نداشت، به این منظور افراد طبق کلاس‌های درسی خوشه‌بندی شدند. سپس از میان کلاس‌ها به صورت خوشه‌ای نمونه‌گیری به عمل آمد، زیرا انتخاب گروهی افراد امکان‌پذیر و آسان‌تر از انتخاب افراد به صورت تک به تک بود.

برای سنجش عملکرد خانواده از پرسشنامه عملکرد خانواده اپشتاین، بالدوین و بیشاپ^۱ (۱۹۸۳) استفاده شد. این ابزار متشکل از ۵۳ سؤال است. نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت (کاملاً موافقم=۴، موافقم=۳، مخالفم=۲ و کاملاً مخالفم=۱) است. نمره بالا نشان دهنده عملکرد سالم و نمرات پایین نشان دهنده عملکرد مختل خانواده است. خرده‌مقیاس‌های این پرسشنامه عبارت‌اند از: ارتباط، آمیزش عاطفی، ایفای نقش، عملکرد کلی، حل مشکل، همراهی عاطفی و کنترل رفتار. یوسفی (۱۳۹۱: ۱۰۱)؛ نقل در میرزایی علویجه و دیگران، (۱۳۹۲: ۲۳) به بررسی روایی و پایایی و تأیید علمی آن پرداخت. برازش پرسشنامه هر یک از حیطه‌های ارتباط (۰/۸۷)، آمیختگی عاطفی

(۰/۸۹)، ایفای نقش (۰/۸۷)، عملکرد کلی (۰/۸۲)، حل مشکل (۰/۸۶) و همراهی عاطفی (۰/۸۱) گزارش شده است. در این ابزار حیطه آمیختگی عاطفی بیشترین مشارکت و حیطه ایفای نقش کمترین مشارکت را در تبیین واریانس بر عهده داشت و میزان واریانس مشترک بین هفت حیطه ۲۰/۳۶٪ بود.

برای سنجش پر خاشگری از پرسشنامه پر خاشگری نواکو^۱ (۱۹۸۶) استفاده شد. این پرسشنامه مشتمل بر ۳۰ ماده است. نمره گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت (هرگز = ۰، به ندرت = ۱، گاهی اوقات = ۲ و همیشه = ۳) است و تنها ماده شماره ۱۸ دارای نمره گذاری معکوس است. حداقل نمره در این پرسشنامه صفر و حداکثر ۹۰ است. افرادی که نمره آنان در این مقیاس از میانگین کمتر است، پر خاشگری پایینی خواهند داشت. ضرایب بازآزمایی به دست آمده بین نمره های آزمودنی ها در دو نوبت (آزمون و آزمون مجدد) برای کل آزمودنی ها (N=۹۱)، ۰/۷۰، آزمودنی های دختر (N=۴۸) ۰/۶۴ و آزمودنی های پسر (N=۳۸) ۰/۷۹ بوده است. هم چنین در این پرسشنامه ضرایب آلفای کرونباخ (همسانی درونی) برای کل آزمودنی ها (۰/۸۷۴)، برای آزمودنی های دختر ۰/۸۶ و برای آزمودنی های پسر ۰/۸۹ بوده است (ساعتچی، کامکاری و عسگریان، ۱۳۸۹: ۱۳۴).

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار تحلیل آماری SPSS نسخه ۲۲ استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون انجام شد.

یافته ها

این مطالعه بر روی ۱۴۶ دانشجو انجام شد. از این تعداد ۴۸٪ از دانشجویان ورودی ۱۳۹۱، ۴۱/۸٪ از دانشجویان ورودی ۱۳۹۲، ۱۸/۵٪ از دانشجویان ورودی ۱۳۹۳، ۸/۹٪ از دانشجویان ورودی ۱۳۹۴ و ۲۶٪ از دانشجویان ورودی ۱۳۹۵ بودند. قبل از اجرای آزمون آماری، ضریب همبستگی مورد نیاز است تا نرمال بودن داده ها بررسی

شود. برای بررسی نرمال بوده داده‌ها از ضرایب چولگی و کشیدگی استفاده شد.

جدول ۱) بررسی نرمال بودن داده‌ها

پرخاشگری	کنترل رفتار	همراهی عاطفی	حل مشکل	عملکرد کلی	ایفای نقش	آمیزش عاطفی	ارتباط	
۰/۰۲۵	-۰/۰۳۱	-۰/۰۹۷	۰/۲۰۸	-۰/۱۱۱	-۰/۱۸۵	-۰/۴۱۶	-۰/۱۶۶	چولگی
۰/۲۰۱	۰/۲۰۱	۰/۲۰۱	۰/۲۰۱	۰/۲۰۱	۰/۲۰۱	۰/۲۰۱	۰/۲۰۱	خطای استاندارد چولگی
-۰/۳۳۸	-۰/۳۵۳	-۰/۲۸۹	-۰/۱۷۸	-۰/۵۶۶	-۰/۳۲۰	۰/۲۹۸	-۰/۳۴۷	کشیدگی
۰/۳۹۹	۰/۳۹۹	۰/۳۹۹	۰/۳۹۹	۰/۳۹۹	۰/۳۹۹	۰/۳۹۹	۰/۳۹۹	خطای استاندارد کشیدگی

با توجه به نتایج جدول ۱، از آنجایی که تمامی مقادیر چولگی و کشیدگی در بازه ۲ تا ۲- است، بنابراین داده‌ها نرمال است و می‌توان از آزمون پارامتریک ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین پرخاشگری و عملکرد خانواده استفاده کرد. فرضیه اول: بین عملکرد خانواده و پرخاشگری دانشجویان رابطه وجود دارد. برای بررسی فرضیه اول پژوهش از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲) ماتریس همبستگی متغیرهای عملکرد خانواده و پرخاشگری دانشجویان

کنترل رفتار	همراهی عاطفی	حل مشکل	عملکرد کلی	ایفای نقش	آمیزش عاطفی	ارتباط	پرخاشگری	n=۱۴۶
							۱	پرخاشگری
						۱	-۰/۳۰۹**	ارتباط
					۱	۰/۴۱۳**	**۰/۳۶۴	آمیزش عاطفی
				۱	۰/۶۵۳**	**۰/۵۰۶	**۰/۲۹۶	ایفای نقش
			۱	۰/۷۰۰**	۰/۶۳۵**	۰/۶۳۰**	**۰/۴۴۴	عملکرد کلی
		۱	۰/۶۹۶**	۰/۶۱۴**	۰/۴۹۳**	**۰/۵۸۸	**۰/۲۵۳	حل مشکل

	۱	۰/۴۸۱**	۰/۵۶۰**	۰/۴۵۰**	۰/۵۰۱**	۰/۵۲۰**	۰/۲۷۹**	همراهی عاطفی
۱	۰/۴۳۳**	۰/۴۶۸**	۰/۴۹۳**	۰/۵۲۴**	۰/۴۶۵**	۰/۵۲۰**	۰/۱۹۸**	کنترل رفتار

$$**p < 0/01$$

با توجه جدول ۲ نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین زیرمقیاس‌های ارتباط، آمیزش عاطفی، ایفای نقش، عملکرد کلی، حل مشکل و همراهی عاطفی و کنترل رفتار با پر خاشگری رابطه منفی و معنادار وجود دارد ($p < 0/01$).
فرضیه دوم: زیرمقیاس‌های عملکرد خانواده، توان پیش‌بینی پر خاشگری در دانشجویان را دارند.

برای تعیین نقش زیرمقیاس‌های عملکرد خانواده در واریانس پر خاشگری از تحلیل رگرسیون استفاده شد. قبل از گزارش نتایج رگرسیون، ابتدا شرایط اجرای آزمون رگرسیون مورد بررسی قرار گرفت. در این تحلیل، مقدار آماره دوربین واتسون^۱ برابر ۱/۷۱۴ بوده که نشان از برقراری فرض استقلال باقیمانده‌ها دارد. برای بررسی آزمون هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین نیز از شاخص‌های ضریب تحمل (تولرنس^۲) و عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شد. در الگوی رگرسیونی برای تمام زیرمقیاس‌های متغیر پیش‌بین شاخص تحمل کمتر از یک و عامل تورم واریانس که نمایانگر خطای استاندارد ضرایب رگرسیون است، کمتر از ۱۰ به‌دست آمد. بنابراین مفروضه عدم هم‌خطی چندگانه برقرار است.

جدول ۳) خلاصه الگوی رگرسیون

R	مجذور R	مجذور R تنظیم شده	خطای استاندارد برآورد شده	دوربین واتسون
۰/۴۸۳	۰/۲۳۳	۰/۱۹۴	۱۲/۱۹۲۷۶	۱/۷۱۴

در جدول ۳ مقدار مجذور R تنظیم شده برابر ۰/۱۹۴ است. این مقدار نشان می‌دهد که الگوی مورد استفاده ۱۹٪ از تغییرات نمرات پر خاشگری را توجیه می‌کند.

1. Durbin watson
 2. Tolerance

جدول ۴) خلاصه تحلیل الگوی رگرسیون

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
۱	۶۲۴۰/۶۷۵	۷	۸۹۱/۵۲۵	۵/۹۹۷	۰/۰۰۱
	۲۰۵۱۵/۵۴۴	۱۳۸	۱۴۸/۶۶۳		
	۲۶۷۵۶/۲۱۹	۱۴۵			

نتایج آزمون تحلیل واریانس به منظور بررسی الگوی رگرسیونی ارائه شده در جدول ۴ نشان داد که مقدار **F** به دست آمده برابر با ۵/۹۹۷ است و این مقدار در سطح ۰/۰۰۱ معنی دار است و نشان می دهد که زیرمقیاس های عملکرد خانواده قادرند تغییرات مربوط به پرخاشگری را به خوبی تبیین نمایند و نشان دهنده مناسب بودن الگوی رگرسیونی ارائه شده است.

جدول ۵) تحلیل رگرسیون برای پیش بینی پرخاشگری از طریق زیرمقیاس های عملکرد خانواده

مدل	ضرایب غیراستاندارد		T	ضرایب استاندارد	آماره های هم خطی	
	B	خطای استاندارد			Tolerance	VIF
ثابت	۷۸/۰۰۶	۶/۴۵۰	۸/۸۹۸		۰/۰۰۱	
ارتباط	-۰/۱۷	۰/۳۹۸	-۱/۰۴۸	-۰/۱۱۰	۰/۲۹۷	۱/۹۷۵
آمیزش عاطفی	-۰/۵۲۶	۰/۳۱۱	-۱/۶۹۱	-۰/۱۸۱	۰/۰۹۳	۲/۰۶۳
ایفای نقش	۰/۱۹۴	۰/۳۹۲	۰/۴۹۵	۰/۰۵۸	۰/۶۲۱	۲/۴۶۵
عملکرد کلی	-۰/۸۲۱	۰/۲۳۹	-۳/۴۲۷	-۰/۴۶۱	۰/۰۰۱	۳/۲۶۰
حل مشکل	۰/۶۷۷	۰/۵۵۸	۱/۲۱۳	۰/۱۳۵	۰/۲۲۷	۲/۲۱۴
همراهی عاطفی	-۰/۰۷۷	۰/۳۵۱	-۰/۲۱۸	-۰/۰۲۱	۰/۸۲۸	۱/۶۶۸
کنترل رفتار	۰/۴۲۳	۰/۳۱۰	۱/۳۶۵	۰/۱۳۳	۰/۱۷۴	۱/۶۹۹

نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی پرخاشگری از طریق زیرمقیاس‌های عملکرد خانواده در جدول ۵ نشان داد که تنها زیرمقیاس عملکرد کلی (۰/۴۶۱-)، به شکل معنی‌داری متغیر پرخاشگری را پیش‌بینی می‌کند.

(عملکرد کلی) $0/461 - + 78/006 =$ پرخاشگری

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد که بین عملکرد خانواده و پرخاشگری رابطه منفی و معنادار وجود دارد. بدین‌صورت که هر چه خانواده‌ها عملکرد بهتری داشته باشند فرزندان آنها از پرخاشگری کمتری برخوردار خواهند بود. بنابراین خانواده‌ها نقش مؤثری در آینده فرزندان خود ایفاء می‌کنند.

یافته‌های پژوهش حاضر با یافته پژوهش‌های سیری و سیری (۱۳۹۵)، آهنگر انزابی و دیگران (۱۳۹۰)، کیزنر و کر (Kiesner & Kerr, 2004؛ نقل در جاودان، ۱۳۹۳)، ویلدر و والت (Wilder & Walt, 2002؛ نقل در آهنگر انزابی، شریفی درآمدی و فرج‌زاده، ۱۳۹۰)، دودجی و کویی (Dodge & Coie, 1987)، گلچین (۱۳۸۱) و کاهنی، حسن‌آبادی و سعادت‌جو (۱۳۷۹) تقریباً همسو است. در بررسی پژوهش‌های قبلی، پژوهشی که نتایج آن مغایر با نتایج پژوهش حاضر باشد، یافت نشد.

بنابراین طبق این پژوهش و پژوهش‌های دیگر (سیری و سیری، ۱۳۹۵؛ گلچین، ۱۳۸۱) خانواده نقش اصلی را در کیفیت رفتار فرزندان خود دارد. باید در نظر داشت فرزندان بیشترین وقت خود را به‌خصوص در کودکی در خانه سپری می‌کنند. اگر والدین مراقب رفتارشان در برخورد با یکدیگر و با فرزندان نباشند و یا سعی کنند با پرخاشگری به امر و نهی بپردازند و این‌گونه کارهای خود را جلو ببرند، کودکان با مشاهده رفتار آنان که اولین الگوی زندگی‌شان هستند، رفتار آنان را تقلید می‌کنند. این کودکان برای پرخاشگری در آینده مستعد می‌شوند. گویی این امر جزئی از افکار آنها می‌شود که در ارتباط با دیگران باید با پرخاشگری عمل کنند تا کارشان جلو برود و در غیر این صورت، در پیشبرد کارهایشان با شکست روبرو خواهند شد.

اساساً نقش‌های خانوادگی زمانی به مؤثرترین شکل تحقق می‌یابند که دربرگیرنده تمام کارکردهای ضروری خانواده باشند و به‌طور عادلانه میان اعضای خانواده تقسیم شوند و هم‌چنین درباره انجام دادن وظایف اعضا، پیگیری مستمر انجام گیرد. در خانواده‌های نوجوانان پرخاشگر، تخصیص نقش‌ها در خانواده به‌درستی صورت نمی‌گیرد، والدین دچار غفلت می‌شوند و به مسائل تربیتی، تحصیلی، اقتصادی و تفریحی کودکان و نوجوانان اهمیت نمی‌دهند و آنها را به حال خود رها می‌کنند و فرزندان بیشتر به اجتماع و گروه‌های همسالان روی می‌آورند و نظارت والدین بر روی آنها کم می‌شود (امانیا و دیگران، ۱۳۹۰: ۴۵). از سوی دیگر، در خانه‌هایی که تعارض و کشمکش بین والدین و اعضای خانواده زیاد است، نظارت و کنترل کافی بر رفتار فرزندان وجود ندارد و فرزندان پیوسته از سوی والدین طرد می‌شوند، خانواده فرصت لازم برای تربیت فرزندان برای برآوردن نیازهایشان از راه مناسب را ندارد. این امر سبب می‌شود تا کودکان نتوانند از الگوهای ارتباطی مؤثر در روابط بین‌فردی خود با دیگران بهره‌مند شوند و موانع و مشکلات موقعیتی و تنیدگی‌زا را کنار زنند. بنابراین از راهبردهای ناکارآمدی چون پرخاشگری برای مقابله با تعارض‌ها و رسیدن به هدف‌ها و خواسته‌های خود استفاده می‌کنند (میرزایی کوتنایی و دیگران، ۱۳۹۴: ۸۱). به‌طور کلی یافته پژوهش حاضر را می‌توان این‌گونه تبیین کرد که خانواده‌هایی که از عملکرد ضعیف برخوردارند، این عملکرد باعث گسستگی و جدائی عاطفی اعضای خانواده و فقدان ارتباط، عدم همراهی عاطفی و سطح پایین رضایت و خشنودی خانوادگی می‌شود و در نتیجه، باعث مشکلاتی چون پرخاشگری می‌گردد. در واقع، اگر در یک خانواده مشکلات به‌درستی حل شوند، اعضا ارتباط خوبی با یکدیگر داشته باشند و هنگامی که فرد با مشکلی مواجه می‌شود، اعضا خانواده بتوانند با وی به‌خوبی ارتباط برقرار کرده و آمیزش عاطفی خوبی داشته باشند، به‌گونه‌ای که وی احساس کند که تکیه‌گاه امنی دارد، اختلال‌های رفتاری در افراد این خانواده، کمتر به‌وجود می‌آید.

این مطالعه دارای محدودیت‌هایی است، ازجمله این که مطالعه حاضر از نوع مطالعات همبستگی است، لذا روابط به‌دست آمده را نمی‌توان به‌عنوان روابط علت و معلولی

تفسیر کرد و با توجه به این که این پژوهش تنها بر روی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شهر بیرجند (پردیس امام سجاد "ع") انجام شده است، پس نمی توان در خصوص تعمیم نتایج به سایر دانشجویان اظهار نظر کرد. بنابراین پیشنهاد می شود که مطالعه در سایر شهرها تکرار شود تا شواهدی از روابط به دست آمده فراهم شود و با توجه به نقش مهم خانواده در رفتار و سرنوشت فرزندان در آینده، تمام نهادها و سازمان های مرتبط برای آموزش خانواده ها، برای بهبود عملکرد خانواده ها در ارتباط با فرزندان بسیج شوند.

منابع

- آهنگر انزابی، احد؛ شریفی در آمدی، پرویز؛ فرج زاده، رباب (۱۳۹۰). "رابطه سبک های فرزند پروری والدین با پرخاشگری نوجوانان شهرستان شبستر". *پژوهش های علوم شناختی و رفتاری*، سال اول، ش ۱ (پاییز و زمستان): ۱-۸.
- ابوالمعالی، خدیجه (۱۳۸۹). *نظریه های جرم شناسی و بزه کاری*. تهران: ارجمند.
- ارونسون، الیوت (۱۳۸۷). *روانشناسی اجتماعی*. ترجمه حسین شکرشکن. تهران: رشد.
- امانیان، ابوالفضل، و دیگران (۱۳۹۰). "بررسی ارتباط عملکرد خانواده با پرخاشگری دانش آموزان". *فصلنامه خانواده و پژوهش*، سال هشتم، ش ۱۳ (پاییز و زمستان): ۳۱-۴۸.
- ایزدی طامه، احمد، و دیگران (۱۳۸۸). "مقایسه تأثیر آموزش صبر و حل مسأله بر کاهش پرخاشگری و انتخاب راهبردهای مقابله ای دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی". *فصلنامه دانش انتظامی*، سال یازدهم، ش ۳ (پاییز): ۱۸۲-۲۰۷.
- برزگر بغروبی، کاظم (۱۳۹۴). "تأثیر آموزش همدلی بر سازگاری اجتماعی و پرخاشگری دانش آموزان دختر". *پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، سال سوم، ش ۹ (تابستان): ۲۱-۳۲.
- جاودان، موسی (۱۳۹۳). "رابطه خودبازبینی، جو عاطفی خانواده و مهارت های زندگی با پرخاشگری نوجوانان پسر". *فصلنامه شخصیت تفاوت های فردی*، سال

- سوم، ش ۵ (زمستان): ۱۲۵-۱۴۲.
- ساعتچی، محمود؛ کامکاری، کامبیز؛ عسگریان، مهناز (۱۳۸۹). *آزمون‌های روان‌شناختی*. تهران: ویرایش.
  - سعدی‌پور، اسماعیل (۱۳۹۳). *روش‌های تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی*. تهران: دوران.
  - سیری، سیمین؛ سیری، نرگس (۱۳۹۵). "رابطه بین انسجام خانواده و میزان پرخاشگری دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان پاکدشت استان تهران". *فصلنامه ایده‌های نو در علوم و فناوری*، سال اول، ش ۱ (بهار): ۳۷-۵۵.
  - کاهنی، سیما؛ حسن‌آبادی، محسن؛ سعادت‌جو، علیرضا (۱۳۷۹). "بررسی اضطراب، افسردگی، پرخاشگری و بزهکاری نوجوانان گروه سنی ۱۲-۱۹ سال در خانواده‌های گسسته و پیوسته". *مجله دانشکده علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی سبزوار*، سال هفتم، ش ۴ (تابستان): ۲۲-۲۸.
  - گلچین، مهری (۱۳۸۱). "تمایل به پرخاشگری در نوجوانان و نقش خانواده". *مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی قزوین*، دوره ششم، ش ۱ (بهار): ۳۶-۴۱.
  - مامی، شهرام؛ نادری، مصطفی (۱۳۹۲). "عوامل مؤثر در پرخاشگری افراد و راه‌های مقابله با آن". *پژوهش‌های علوم انسانی*، سال پنجم، ش ۳۱ (زمستان): ۷۵-۹۰.
  - میرزایی علویجه، مهدی، و دیگران (۱۳۹۲). "تأثیر عملکرد خانواده در وابستگی جوانان به مواد مخدر صنعتی". *فصلنامه علمی پژوهشی آموزش بهداشت و ارتقای سلامت*، سال اول، ش ۲ (تابستان): ۱۹-۳۰.
  - میرزایی کوتنایی، فرشته، و دیگران (۱۳۹۴). "نقش انسجام خانواده در تبیین رفتارهای پرخاشگرانه فرزندان". *فصلنامه تحول روان‌شناختی کودک*، سال دوم، ش ۲ (تابستان): ۷۳-۸۴.
  - یوسفی، ناصر (۱۳۹۱). "بررسی شاخص‌های روانسنجی مقیاس‌های شیوه‌سنجش خانوادگی مک مستر (FAD)". *فصلنامه انداز‌گیری تربیتی*، سال هفتم، ش ۳

(بهار): ۸۵-۱۱۴.

- Angela K. H.; et al. (2016). "Family Functioning and High Risk Adolescents' Aggressive Behavior: Examining Effects by Ethnicity". *J. Youth Adolescence*, Vol. 45, No. 1 (Jan.): 145-155.
- Dodge, K. A.; Coie, J. D. (1987). "Social- information processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups". *Journal of personality and Social Psychology*, Vol. 53, No. 6 (December): 1146-1158.
- Eskisu, M. (2014). "The Relationship between Bullying, Family Functions and Perceived Social Support among High School Students". *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, Vol. 159, No. 23 (December): 492-496.
- Kiesner, J.; Kerr, M. (2004). "Families, peers, and contexts as multiple determinants of adolescent problem behavior". *Journal of Adolescence*, Vol. 27, No. 5 (October): 493-495.
- Masaevaa, Z.; Lechieva, M. (2016). "Psychological aspects of the family values and their effect on aggression events associated with pre-school children". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 233, No. 17 (October): 216-221.
- Trenas, A. F. R., et al. (2013). "Relationship between Parenting Style and Aggression in a Spanish Children Sample". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol. 82, No. 3 (July): 529-536.
- Wilder, E. I.; Watt, T. T. (2002). "Risky parental behavior and adolescent sexual Activity at first coitus". *Milbank Quarterly*, Vol. 80, No. 3 (September): 481-524.

